

УДК 504.06

DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.1.9>

ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ

Стратічук Н.В. – кандидат економічних наук,
Доцент кафедри екології та сталого розвитку імені Ю.В. Пилипенка
Херсонського державного аграрно-економічного університету
ORCID: 0000-0002-2637-3214

У статті розглянуто досвід впровадження стратегічної екологічної оцінки (СЕО). Наведено короткий огляд практики проведення СЕО в Херсонській області, на прикладі с. Богданівка.

Проаналізовано правові акти щодо СЕО та окреслено їх ключові положення. Висвітлено результати практичного досвіду проведення СЕО на прикладі окремого населеного пункту. Визначено як позитивні аспекти, так і основні недоліки та прогалини в українській практиці СЕО.

Зазначено, що у процесі здійснення СЕО важливо оцінювати можливі альтернативи щодо запропонованого генерального плану та умов його виконання. Кожна з альтернатив, які розглядаються, повинна бути обґрунтована з точки зору впливу на довкілля, а прийнятий варіант повинен пропонувати найвищий рівень безпеки для навколишнього середовища.

Констатовано, що обсяг СЕО визначається переліком основних екологічних проблем наявних у Зеленівській територіальній громаді.

При визначенні сфер охоплення стратегічної екологічної оцінки, основних екологічних проблем, цілей охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення, що мають відношення до проекту змін до генерального плану села, були розглянуті стратегічні цілі та завдання щодо виявлених проблем в актах законодавства та в нормативних актах місцевих рад.

В результаті виконання стратегічної екологічної оцінки генерального плану села Богданівка Зеленівської селищної ради Дніпровського району м. Херсона, учасники слухань запропонували розглянути «нульовий» варіант, без впровадження проектних змін.

З'ясовано, що проведення стратегічної екологічної оцінки має не тільки економічний ефект (у тому числі за рахунок економії часу та засобів на погодження та отримання дозволів), але і суспільний, екологічний, соціальний та кумулятивні ефекти.

Ключові слова: стратегічна екологічна оцінка, генеральний план населеного пункту, стратегічні цілі, екологічні проблеми території.

Stratichuk N.V. Implementation of strategic ecological assessment as a tool of management of socio-ecological development of regions

The article considers the experience of implementing strategic environmental assessment (SEA). A brief overview of the practice of conducting SEA in the Kherson region, on the example of p. Bogdanovka.

Legal acts on SEA are analyzed and their key provisions are outlined. The results of practical experience of conducting SEA on the example of a separate settlement are highlighted. Both positive aspects and main shortcomings and gaps in the Ukrainian SEA practice are identified.

It is noted that in the process of SEA implementation it is important to evaluate possible alternatives to the proposed master plan and the conditions of its implementation. Each of the alternatives considered should be justified in terms of environmental impact, and the adopted option should offer the highest level of safety for the environment.

It is stated that the amount of SEA is determined by the list of the main environmental problems available in the Zelenivka territorial community.

In determining the areas of strategic environmental assessment, major environmental issues, environmental goals, including public health, relevant to the draft amendments to the master plan of the village, the strategic goals and objectives for the identified problems in legislation and regulations were considered. acts of local councils.

As a result of the strategic environmental assessment of the master plan of the village of Bogdanovka Zelenivka village council of the Dnieper district of Kherson the participants of the hearings suggested to consider the "zero" option, without implementing project changes.

It was found that conducting a strategic environmental assessment has not only an economic effect (including by saving time and money on approvals and permits), but also social, environmental, social and cumulative effects.

Key words: *strategic ecological assessment, master plan of the settlement, strategic objectives, environmental problems of the territory.*

Постановка проблеми. В Україні державне стратегічне планування потребує суттєвого вдосконалення та закріплення на законодавчому рівні. Шлях наближення до європейської спільноти вимагає від України рішучих дій, зокрема в сфері екологічної політики. Першочерговим завданням постає питання впровадження таких шляхів рішень, що сприяють запобіганню можливого несприятливого впливу, наслідками якого є негативні зміни в навколишньому середовищі.

Нажаль, існуючі методи управління в сфері екологічної політики в Україні не забезпечують раціональне використання й відтворення природних ресурсів, зупинення зростання рівня забруднення й погіршення якості навколишнього природного середовища.

Процедура стратегічної екологічної оцінки (СЕО) на сьогодні в багатьох країнах світу вважається одним із дієвих інструментів вдосконалення просторового та стратегічного планування регіонів різних таксономічних рангів шляхом урахування екологічної складової розвитку у відповідних планах і стратегіях [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей впровадження та визначення СЕО присвячено праці багатьох зарубіжних та українських вчених, серед яких Є. Хлобистов, Л. Руденко, С. Лисовський, В. Карамушка, Б. Данилишин, Г. Марушевський, Д. Палехов, І. Шевченко, В. Садлер, Т. Фишер тощо.

Українські вчені неодноразово у своїх працях звертали увагу на проблематику імплементації СЕО в національну політику, однак проблеми вдосконалення методичних підходів до впровадження СЕО залишаються актуальними і потребують підвищеної уваги [2;3].

Відомо, що практика проведення СЕО в Україні знаходиться на початковому етапі і носить характер окремих експериментальних або пілотних проєктів, але її розвиток надзвичайно важливий для забезпечення інтегрованості екологічної політики та залучення громадськості. Саме СЕО допомагає підвищити якість управлінських рішень, зменшити рівень конфліктів між владою та суспільством та мінімізувати ризик виникнення багатовартісних помилок у майбутньому в процесі реалізації стратегічного документу на національному, регіональному та місцевому рівнях [4].

Постановка завдання. Надати короткий огляд практики проведення СЕО в Херсонській області, на прикладі с. Богданівка та окреслити недоліки та запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Далі, в рамках нашого дослідження визначимо обсяг стратегічної екологічної оцінки Генерального плану села Богданівка Зеленівської селищної ради Дніпровського району м. Херсон.

Замовником проєкту виступив виконавчий комітет Зеленівської селищної ради, а виконавцем (розробником генерального плану) – ПрАТ «Херсон-Діпромiсто».

Генеральний план села Богданівка Зеленівської селищної ради є містобудівною документацією місцевого рівня, яка призначена для обґрунтування довгострокової

стратегії планування, забудови та іншого використання території, на якій реалізуються повноваження Зеленівської селищної ради.

Цей план визначає основні принципи і напрямки планувальної організації та функціонального призначення території, формування системи громадського обслуговування населення, організації інженерно-транспортної інфраструктури, інженерної підготовки і благоустрою, захисту території від небезпечних природних і техногенних процесів, охорони навколишнього природного середовища, охорони та збереження нерухомих об'єктів культурної спадщини та пам'яток археології, традиційного характеру середовища історичних населених пунктів.

Генеральним планом села Богданівка вирішуються наступні питання:

– обґрунтування майбутніх потреб і визначення переважних напрямів використання території;

– урахування державних, громадських і приватних інтересів під час планування, забудови та іншого використання територій з дотриманням вимог містобудівного, санітарного, екологічного, природоохоронного, протипожежного та іншого законодавства;

– обґрунтування та визначення територій для містобудівних потреб;

– забезпечення раціонального розселення та визначення напрямів сталого розвитку населеного пункту;

– визначення територій, що мають особливу екологічну, рекреаційно-оздоровчу, наукову, естетичну, історико-культурну цінність, встановлення передбачених законодавством обмежень на їх планування, забудову та інше використання;

– розроблення містобудівних заходів щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів;

– розроблення заходів щодо пожежної та техногенної безпеки.

З наведених питань, окрім генерального плану населеного пункту було виконано проект «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту на мирний час».

При розробленні генерального плану враховуються заходи чинного законодавства, екологічного, соціального розвитку відповідної території, програми розвитку інженерно-транспортної інфраструктури, охорони навколишнього природного середовища, охорони та збереження нерухомих об'єктів культурної спадщини та пам'яток археології, чинна містобудівна документація на місцевому рівні та проектна документація, інформація містобудівного, земельного та інших кадастрів, заяви щодо забудови та іншого використання території.

Умови для реалізації видів діяльності та об'єктів, які матимуть значний вплив на довкілля, визначаються генеральним планом відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності». Генеральний план с. Богданівка є основним видом містобудівної документації на місцевому рівні і призначений для обґрунтування здійснення довгострокової стратегії планування і забудови території даного населеного пункту. План зонування території встановлює функціональне призначення, вимоги до забудови, ландшафтної організації території.

Відповідно, на підставі генерального плану населеного пункту та плану зонування в майбутньому будуть розроблені детальні плани територій, які згідно зі ст. 19 Закону, зокрема, визначають:

– функціональне призначення, режим та параметри забудови однієї чи декількох земельних ділянок, розподіл територій згідно з будівельними нормами, державними стандартами і правилами;

– містобудівні умови та обмеження;

- потребу в підприємствах і закладах обслуговування населення, місце їх розташування;
- доцільність, обсяги, послідовність реконструкції забудови;
- черговість та обсяги інженерної підготовки території;
- систему інженерних мереж;
- порядок організації транспортного і пішохідного руху;
- порядок комплексного благоустрою та озеленення, потребу у формуванні екосистем.

Містобудівні умови та обмеження згідно зі ст. 29 включають, зокрема:

- відповідність цільового та функціонального призначення земельної ділянки містобудівній документації на місцевому рівні;
- планувальні обмеження (охоронні зони пам'яток культурної спадщини, межі історичних ареалів, зони регулювання забудови, зони охоронюваного ландшафту, зони охорони археологічного культурного шару, в межах яких діє спеціальний режим їх використання, охоронні зони об'єктів природно-заповідного фонду, зони санітарної охорони);
- охоронні зони об'єктів транспорту, зв'язку, інженерних комунікацій, відстані від об'єкта, що проектується, до існуючих інженерних мереж.

Для об'єктів господарської діяльності важливим є визначення класу небезпеки та встановлення розміру санітарно-захисної зони.

В генеральному плані села Богданівка планувальні обмеження представлені санітарно-захисними зонами від господарських територій, сільськогосподарських об'єктів, комунальних та природоохоронних об'єктів. Вони відносяться до III–V класу шкідливості з нормативними санітарно-захисними зонами 0 – 300 м (таблиця 1).

Таблиця 1

Нормативні санітарно-захисні зони

Об'єкти	Санітарно-захисна зона	Примітки
1. Сільськогосподарські об'єкти		
Комплекс тракторна бригада	100,0 м	відсутня
2. Комунальні об'єкти		
Артезіанська свердловина	30,0 м	30 м – існуюча
Кладовище на території села	300,0 м	Реконструкція відсутня
3. Транспортні, транзитні коридори		
ЛЕП 10 кВ	10,0 м	ДБН 360-92**
ЛЕП 35 кВ	15,0 м	

Обсяг стратегічної екологічної оцінки визначається переліком основних екологічних проблем наявних у Зеленівській територіальній громаді. Було визначено наступні основних екологічні проблеми с. Богданівка:

- забруднення повітряного басейну автотранспортом;
- відсутність централізованої каналізації та відсутність системи очищення дощових і талих вод;
- інтенсивне сільськогосподарське використання земель, зниження родючості ґрунтів і солонцюватість ґрунтів;

- відсутність геоecологічної інфраструктури (лісосмуги, пасовища, тощо);
- незадовільна доступність та якість питної води централізованого забезпечення (підземні води слабо солонкуваті);
- нездійснення роздільного збору ТПВ та наявність несанкціонованих сміттєзвалищ.

При визначенні сфер охоплення СЕО, основних екологічних проблем, цілей охорони довкілля (таблиця 2), у тому числі здоров'я населення, що мають відношення до проекту генерального плану, були розглянуті стратегічні цілі та завдання щодо виявлених проблем в інших актах законодавства, а саме: Стратегія поводження з твердими побутовими відходами у Херсонській області на 2018–2020 роки, Програма природоохоронних заходів з охорони навколишнього природного середовища по Зеленівській селищній раді на 2017–2020 роки.

Таблиця 2

Цілі охорони довкілля відносно виявлених екологічних проблем території

Сфера охорони довкілля	Основні виявлені проблеми, пов'язані з проектом ДЦП	Стратегічні цілі інших актів законодавства, які мають відношення до виявлених проблем
Атмосферне повітря	Вплив автотранспорту	Зменшення техногенного навантаження на атмосферне повітря.
Водні ресурси	Забруднення стічними відходами життєдіяльності населення та господарств. Відсутність станції очищення дощових і талих вод.	Будівництво централізованих каналізаційних мереж. Покращення якості питної води. Будівництво станції очищення дощових і талих вод.
Земельні ресурси	Зниження родючості, солонцюватість	Поліпшення малопродуктивних земельних угідь. Створення захисних лісових насаджень і полезахисних смуг.
Поводження з відходами	Несанкціоновані сміттєзвалища, відсутність роздільного збору ТПВ.	Збір та перевезення ТПВ. Впровадження роздільного збору ресурсоцінних компонентів ТПВ. Створення системи ефективного видалення відходів.

Серед основних факторів впливу, пов'язаних із виконанням генерального плану населеного пункту, виділяють наступні:

- влаштування централізованої системи каналізування території та будівництво станції очистки дощових і талих вод, що дозволить знизити рівень забруднення ґрунтових вод;
- доведення рівня лісистості території до оптимальних показників за рахунок створення охоронних та захисних лісових насаджень, що надасть змогу забезпечити ефективний захист, насамперед, сільськогосподарських угідь, і стати важливою складовою у формуванні стійких лісо-аграрних ландшафтів;
- відновлення старих і створення нових територій зелених насаджень, зон рекреаційного призначення на громадських землях, що забезпечить зниження

негативного впливу на навколишнє природне середовище, перш за все, повітряний басейн від забруднення викидами автотранспорту;

– звільнення території Зеленіської селищної ради від несанкціонованих сміттєзвалищ позитивно вплине на всі сфери довкілля та здоров'я населення.

У контексті СЕО генерального плану села Богданівка Зеленіської селищної ради Дніпровського району м. Херсона з метою розгляду альтернативних проектних рішень та їх екологічних наслідків передбачається розглянути варіант «нульовий», без впровадження проектних змін.

Проаналізуємо результати проведення відкритого громадського обговорення містобудівної документації – проекту Генерального плану с. Богданівка та проекту Плану зонування території с. Богданівка.

Відповідно до ст. 21 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», Закону України «Про основи містобудування», ст. 12 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» та Порядку проведення громадських слухань щодо врахування громадських інтересів під час розроблення проектів містобудівної документації на місцевому рівні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України N 555 від 25 травня 2011 року в газеті «Прямо в руки» від 27 квітня 2018 року № 17 було опубліковано оголошення про оприлюднення на офіційному сайті Зеленіської селищної ради проекту Генерального плану с. Богданівка та проекту Плану зонування території с. Богданівка з метою отримання пропозицій та врахування зауважень до розробленої вищезазначеної містобудівної документації.

На виконання постанови Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики», ст. 12 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» 27 листопада 2018 року у приміщенні клубу с. Богданівка проведено відкрите громадське обговорення проектів містобудівної документації – Генерального плану с. Богданівка, Плану зонування території с. Богданівка та звіту про стратегічну екологічну оцінку. Про час проведення громадських обговорень (слухань) було повідомлено в газеті «Прямо в руки» від 21 вересня 2018 року № 38 та на офіційному сайті Зеленіської селищної ради було опубліковано розділ «Охорона навколишнього природного середовища», а також на офіційному сайті Зеленіської селищної ради від 06 листопада 2018 року опубліковано заяву про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки з метою врахування зауважень і пропозицій громадськості до розробленої містобудівної документації – проекту Генерального плану с. Богданівка.

Учасників громадського обговорення ознайомили із основним кресленням містобудівних документацій (Генерального плану та Плану зонування території с. Богданівка) та основними задачами планувальної організації території села, з основними принципами перспективного розвитку населеного пункту та обговорили питання, які виникли у ході розгляду. Ознайомили з техніко-економічними показниками, з прогнозованими правовими, економічними та екологічними наслідками. та з проектом Плану зонування території (зонінг) с. Богданівка, який виконаний на основі проекту Генерального плану. Також було зазначено про те, що проект Плану зонування визначає правила забудови, які являються основними напрямками соціального, економічного і містобудівного розвитку населеного пункту шляхом раціонального використання всієї території в інтересах їх мешканців.

В ході громадського обговорення було доведено до громадськості вимоги Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», яким визначено, що

в ході розроблення містобудівної документації необхідно враховувати зауваження та пропозиції громадян до визначених обсягів стратегічної та екологічної оцінки до даного проекту Генерального плану с. Богданівка [5].

Всіх присутніх ознайомили зі звітом стратегічної економічної оцінки в розробленому проекті містобудівної документації та запропонували внести за необхідності доповнення та зауваження. При визначенні сфер охоплення СЕО, основних екологічних проблем, цілей охорони довкілля, у тому числі здоров'я населення, що мають відношення до проекту генерального плану, були розглянуті стратегічні цілі та завдання щодо виявлених проблем в інших актах законодавства, а саме: Стратегія поводження з твердими побутовими відходами у Херсонській області на 2018–2020 роки, Програма природоохоронних заходів з охорони навколишнього природного середовища по Зеленівській селищній раді на 201–2020 роки.

Висновки і пропозиції. У контексті СЕО генерального плану села Богданівка Зеленівської селищної ради Дніпровського району м. Херсона з метою розгляду альтернативних проектних рішень та їх екологічних наслідків учасники слухань запропонували розглянути «нульовий» варіант, без впровадження проектних змін. За період з 24.09.2018 р. по 23.11.2018 р. до виконкому селищної ради не надійшло жодного звернення від громадськості щодо проекту Генерального плану, проекту Плану зонування території с. Богданівка, а також не надходили зауваження та пропозиції громадян до визначених обсягів стратегічної та екологічної оцінки до даного проекту. За результатами обговорень, рекомендовано замовнику – направити проект Генерального плану с. Богданівка до Департаменту екології та природних ресурсів Херсонської обласної державної адміністрації для отримання висновку, а розробнику (відповідно до ст.20 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності») винести проект Генерального плану с. Богданівка та проект Плану зонування території с. Богданівка на розгляд архітектурно-містобудівної ради.

Отже, проведення стратегічної екологічної оцінки має не тільки економічний ефект (у тому числі за рахунок економії часу та засобів на погодження та отримання дозволів), але і суспільний, екологічний, соціальний та кумулятивні ефекти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Руденко Л.Г., Лісовський С.А., Маруняк Є.О. Досвід застосування стратегічної екологічної оцінки в процесі планування в Україні. *Український географічний журнал*. 2016. № 2. С. 3–10.
2. Данилишин Б.М., Хлобистов Є.В. Стратегічна екологічна оцінка управлінських рішень щодо формування та реалізації регіональної політики. *Збалансований розвиток України – шлях до здоров'я та добробуту нації: матер.* Укр. еколог. конгр., 21 верес. 2007 р. Київ : Центр екологічної освіти та інформації, 2007. С. 24–25.
3. Хлобистов Є., Жарова Л. Стратегічна екологічна оцінка для запобігання конфліктів експертний погляд. *Журнал Економіст*. Київ, 2016. URL: <http://ua-ekonomist.com/12127-strategchna-ekologchna-ocnka-dlyazarobgannya-konfliktiv-ekspertniy-poglyad.html>.
4. Козаченко Т.П. Стратегічна екологічна оцінка в Україні: проблеми та перспективи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 16. С. 98–101.
5. Про стратегічну екологічну оцінку: Закон України від 20 березня 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №16. ст. 138.